

PROCES SOCIÁLNEJ HOMOGENIZÁCIE NA SÚČASNEJ ČESKOSLOVENSKEJ DEDINE

M. Katriak

KATRIAK, M. (Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava): *Proces sociálnej homogenizácie na súčasnej československej dedine*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 18, 1982 (2) : 91-96.

Rozvinutie a upevnenie celospoločenského i družstevného vlastníctva výrobných prostriedkov, socialistická industrializácia, družstevná poľnohospodárska veľkovýroba a rozvoj terciárnej a kvartárnej sféry — tieto revolučné faktory zohrali významnú akceleračnú funkciu aj v socialistickom rozvoji súčasnej československej dediny. Poľnohospodárska výroba sa v jednotných roľníckych družstvách pozdvihla na nebývalú technickú, technologickú, organizačnú, ale aj produkčnú úroveň, v dôsledku čoho sa značne zvýšila aj hospodárska úroveň družstevných roľníkov. Na nových ekonomických základoch sa na československých dedinách odohrali také spoločenské premeny, ako nikdy v minulosti. K najdôležitejším sociálnym premenám v dedinskej societe patria zmeny v triednej štruktúre. Počas uplynulých desaťročí od oslobodenia sa na dedinách sformovala kvalitatívne nová, socialistická sociálna štruktúra, ktorú tvoria priemyselní robotníci, družstevní roľníci a socialistická inteligencia. Dobrá ekonomická situovanosť umožňuje príslušníkom oboch uvedených tried i skupiny inteligencie nielen všestranný spoločenský rozvoj a rozvoj osobnosti, ale je súčasne aj bázou, na ktorej prebieha proces sociálnej homogenizácie v súčasnej dedinskej spoločnosti, proces odstraňovania sociálnych rozdielov medzi uvedenými triedami a skupinou inteligencie. Pod súborným vplyvom faktorov, ktoré pôsobia v rozvíjajúcej sa socialistickej spoločnosti, sa na československej dedine úspešne a pomerne rýchlo formuje ekonomicky, technicky, vzdelanostne, kultúrne, ideologicky a morálno-politicky rovnorodá, homogénna spoločnosť, ktorej členovia sa vyznačujú nielen vysokou životnou úrovňou, ale aj vysokou politickou a pracovnou angažovanosťou, zameranou na rozvoj a upevňovanie socialistickej spoločnosti a socialistického štátu.

československá dedina; odstraňovanie sociálnych rozdielov; proces sociálnej homogenizácie

V rámci budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti v našej vlasti, ako je známe a ako sa to konštatovalo aj na XVI. zjazde KSČ, sa dosiahli dobré výsledky na všetkých významných úsekoch — v hospodárstve, politickej a sociálnej sfére, v kultúre i v ideologickej oblasti. Rozvinutie a upevnenie celospoločenského i skupinového, družstevného vlastníctva výrobných prostriedkov, ako aj socialistická industrializácia, družstevná poľnohospodárska veľkovýroba, rozvoj terciárnej a kvartárnej sféry — tieto revolučné faktory zohrali významnú akceleračnú funkciu v našom spoločenskom vývine. Štatistiky i vykonané sociologické výskumy ukazujú, že sa u nás neobyčajne rýchlo pokročilo v socialistickej výstavbe dediny.

Združstevnenie poľnohospodárskej pôdy a úspešný ekonomický rozvoj jednotných roľníckych družstiev postavilo našu dedinu na celkom nové sociálno-ekonomické základy. Na výstavbe socialistickej dediny sa okrem družstevnej poľnohospodárskej veľkovýroby podieľa aj socialistická industrializácia. Rozsiahle budovanie veľkých priemyselných závodov v mestách umožnilo z agrárne preľudnenej dediny odčerpať prebytočné pracovné sily. Poľnohospodárski robotníci a nádenníci, ktorí na dedine za éry kapitalizmu biedne živorili, našli vhodné zamestnanie v budujúcich sa priemyselných závodoch — stali sa priemyselnými robotníkmi, súčasťou vyspelej robotníckej triedy. Pravda, nemožno neuviesť aj rozvoj terciárnej a kvartárnej sféry ako dôležitej zložky národného hospodárstva, v rámci ktorej pracuje pomerne vysoké percento ľudí z obcí dedinského typu.

Na týchto ekonomických základoch sa v rámci plánovaného cieľa postupne odohrali na našich dedinách spoločenské premeny takého druhu, ako nikdy v minulosti. K najdôležitejším sociálnym premenám v dedinskej societe patria kvalitatívne premeny v triednej štruktúre. Z pestrého sociálno-triedneho rozvrstvenia dedinskej spoločnosti, charakteristického pre buržoáznu spoločnosť, sa počas uplynulých desaťročí od oslobodenia sformovala na dedine kvalitatívne nová, socialistická sociálna štruktúra, ktorú tvoria priemyselní robotníci, družstevní roľníci a socialistická inteligencia. Príslušníci oboch uvedených tried i skupiny (alebo vrstvy) inteligencie — práce schopní muži i ženy — sú plne zamestnaní a pomerne dobre za prácu odmeňovaní. Ich dobrá hospodárska situovanosť im v náležitej miere umožňuje nielen všestranný spoločenský a osobnostný rozvoj, ale je súčasne aj bázou, na ktorej prebieha proces homogenizácie súčasnej dedinskej spoločnosti, proces odstraňovania sociálnych rozdielov medzi uvedenými zložkami dedinskej society.

Osobitne treba aspoň stručne poukázať na sociálne dôsledky jednotných roľníckych družstiev, na doslovne revolučný obrat, ktorý spôsobili na súčasnej dedine. Predovšetkým pozdvihli poľnohospodársku výrobu na nebývalú technickú, technologickú a produkčnú úroveň, čím sa zabezpečilo nielen sústavné zvyšovanie hektárových výnosov a úžitkovosti hospodárskych zvierat, ale aj dobré hospodárske a sociálne postavenie družstevných roľníkov. Tak napr. aj v takých typoch podhorských obcí ako sú Devičany v okrese Levice v dvoch decéniách, t. j. v rokoch 1953—1973, vzrástli hektárové výnosy obilnín 2,6-násobne a stavy hovädzieho dobytku a ošípaných viac ako 3,5-násobne. Ak vezmeme súborné ekonomické ukazovatele, je v tejto obci trend rastu v uvedených decéniách takýto: rastlinná produkcia vzrástla 6,8-násobne, živočíšna produkcia 12,3-násobne, celková hrubá produkcia 11,6-násobne a stav základných prostriedkov (stavby, stroje, základné stádo atď.), od ktorých v podstate závisí rast poľnohospodárskej produkcie, čo si naši družstevníci náležite uvedomujú, sa zvýšil až 18,7-násobne.

Podobne aj ich revolučný prínos v rozvoji dedinskej spoločnosti a najmä družstevných roľníkov spočíva v tom, že sústavným a stále sa zvyšujúcim využívaním novodobej poľnohospodárskej techniky sa jednako skrátil pracovný čas družstevníkov a jednako sa odbremenili od množstva namáhavej fyzickej práce, čo má obrovský spoločenský význam. Skrátenie pracovného času a s ním súvisiace predĺženie voľného času je veľkým prínosom pre spoločenské a kultúrne napredovanie

družstevných roľníkov. Okrem toho spriemyselňovaním družstevnej poľnohospodárskej veľkovýroby nadobúda roľnícka práca charakter priemyselnej práce. Prispieva to — a to treba osobitne zdôrazniť — nielen k odstraňovaniu rozdielov medzi dedinou a mestom, ale aj k zbližovaniu triedy družstevných roľníkov s robotníckou triedou, čiže k sociálnej homogenizácii dedinskej spoločnosti.

Proces odstraňovania rozdielov medzi uvedenými základnými komponentmi sociálnej štruktúry dedinskej society objektívne indikuje, resp. mu v istom zmysle aj napomáha výstavba rodinných domov v súčasnom období. V novej výstavbe na dedine nenachádzame totiž v dispozičnom architektonickom riešení výstavby rodinných domov, či ich už stavajú robotníci, príslušníci socialistickej inteligencie alebo družstevní roľníci, takmer žiadne rozdiely. Ak sa tieto domy v niečom odlišujú, tak iba v detailoch. Rovnako ani vo vybavení domácností robotníkov, družstevníkov a príslušníkov inteligencie predmetmi dlhodobej spotreby, ako sú elektrická práčka, chladnička atď., nie sú takmer žiadne rozdiely. Znamená to, že uvedená výstavba rodinných domov a ich technické vybavenie je dôležitým činiteľom v procese odstraňovania sociálnych rozdielov medzi uvedenými zložkami dedinskej spoločnosti, a to najmä tým, že svojou kompletnosťou a kvalitou umožňuje ich užívateľom rovnako zdravo a kultúrne bývať, kultúrne využívať voľný čas a venovať sa kultúrnej činnosti.

Na odstraňovaní sociálnych rozdielov medzi uvedenými spoločenskými triedami a skupinou inteligencie sa významne podieľa školské vzdelanie, a to tým, že deti a mládež na dedine — a pravda i v meste — môžu bez rozdielu sociálnej príslušnosti získavať podľa vlastného záujmu a psychických dispozícií príslušný druh a stupeň školského vzdelania. Zvyšovať vzdelanosť obyvateľov účinne pomáha aj široké využívanie hromadných oznamovacích prostriedkov — rozhlasu, televízie, filmu, dennej tlače a časopisov. Sociologické výskumy ukazujú, že v rozsahu a intenzite využívania týchto prostriedkov najmä mladšími robotníkmi, družstevníkmi a inteligenciou prakticky neexistujú rozdiely. Môžeme teda konštatovať, že výchova a vzdelávanie na školách a účasť na kultúrnom a spoločenskom živote je dôležitým faktorom, ktorý vo veľkej miere napomáha sociálnu homogenizáciu dedinskej spoločnosti.

K zaujímavým javom, ktoré vznikajú v súčasnej dedinskej spoločnosti pod vplyvom mohutného rozvoja výrobných síl a socialistických výrobných vzťahov, avšak aj pod vplyvom vedeckotechnického rozvoja a rýchle prebiehajúcej spoločenskej deľby práce, patrí utváranie početných nových profesií, a to tak v oblasti priemyselnej a poľnohospodárskej výroby, ako aj v terciárnej sfére. Napr. v skúmanej obci Devičany sa počet rôznych špecialistov v porovnaní so stavom pred oslobodením zvýšil viac ako 5,5-násobne, pričom počet duševne pracujúcich vrátane organizačných pracovníkov sa zvýšil viac ako 14-násobne. Vzhľadom na to, že tieto nové profesie vznikajú tak v rámci robotníckej triedy a triedy družstevných roľníkov, ako aj medzi inteligenciou, a vzhľadom na to, že sú organicky viazané vzájomnou spoluprácou a pomocou, neznamená ich vznik a fungovanie sociálny dištanc, sociálne odďaľovanie sa uvedených tried a skupiny inteligencie, ale naopak zosilňuje sociálnu kohéziu, sociálne zbližovanie spoločenských tried a skupín.

Uvedené politické, ekonomické, triedne, sociálne a kultúrne zmeny, ktoré sa odohrali ako zmeny objektívnej povahy v našej dedinskej spo-

ločnosti, a ďalej aj výchovné a vzdelávacie pôsobenie zariadení socialistického štátu, účinne a v pozitívnom zmysle vplývali a vplývajú na formovanie socialistického spoločenského vedomia obyvateľov obcí dedinského typu. Sociologická analýza empirického materiálu potvrdila, že družstevní roľníci sa bez rozdielu ekonomickej situovanosti pred vstupom do JRD a bez výhrad stotožnili s družstevnou poľnohospodárskou veľkovýrobou a že ako bývalí jednotlivo hospodáriaci roľníci úspešne v sebe prekonalí psychickú náklonnosť vlastníť pôdu, vypestovanú, tradovanú a petrifikovanú počas individuálneho hospodárenia generácií. Ukázalo sa, že si v takej miere ako priemyselní robotníci zvykli na veľkovýrobnú technológiu a organizáciu práce, na prácu v skupine, a že sú so svojou prácou a pracovným zaradením v JRD spokojní. To je kvalitatívna zmena zásadného významu v spoločenskom vedomí družstevných roľníkov.

Príslušníci triedy družstevných roľníkov i socialistickej inteligencie si osvojili významné ideovo-politické a morálne atribúty, ktorými sa vyznačuje robotnícka trieda, najmä pokrokovosť, kolektívnosť, organizovanosť a oddanosť socialistickým ideálom. Robotníci, družstevní roľníci i príslušníci inteligencie žijúci na dedine sa takmer bez rozdielu zaujímajú o politické otázky doma i v zahraničí a správne si uvedomujú a hodnotia prednosti socialistického spoločenského zriadenia pred kapitalistickým zriadením. So stúpajúcou úrovňou vzdelania vzrastá na dedine počet ľudí, ktorí správne vidia prioritnú funkciu vedy a vedeckého poznania v spoločenskom vývine a medzi mladými robotníkmi, družstevníkmi a príslušníkmi inteligencie v tomto ohľade prakticky neexistujú rozdiely.

Na báze uvedených kvalitatívnych zmien v objektívnych podmienkach i kvalitatívnych zmien v spoločenskom vedomí a najmä pod vplyvom socialistického spôsobu výroby sa na súčasnej dedine formuje nový, socialistický spôsob života, ktorý sa ostre odlišuje od tradičného dedinského spôsobu života pred 30—40 rokmi. Vzhľadom na to, že celospoločenské i skupinové družstevné vlastníctvo výrobných prostriedkov, ako sme na to už poukázali, pôsobí na formovanie socialistických tried a skupín identicky, utvára sa aj socialistický spôsob života u oboch spoločenských tried a skupiny inteligencie takmer rovnako. Hlavnými črtami tohto nového spôsobu života je podľa nášho názoru identifikácia jednotlivcov s celospoločenským a so skupinovým družstevným vlastníctvom výrobných prostriedkov, socialistická morálka, vedecký svetový názor, pokrokovosť, oddanosť socialistickým ideálom a socialistickému štátu, družnosť a kolektívnosť.

Na základe uvedenej analýzy a vyvedených čiastkových záverov môžeme konštatovať, že proces sociálnej homogenizácie, t. j. proces odstraňovania triednych a sociálnych rozdielov, prebieha na našej dedine úspešne a že sa pod súborným vplyvom všetkých uvedených faktorov postupne, ale pomerne rýchle rodí ekonomicky, technicky, vzdelanostne, kultúrne, ideologicky a morálno-politicky rovnorodá spoločnosť, ktorej členovia sa vyznačujú vysokou životnou úrovňou, a prirodzene aj vysokou politickou a pracovnou angažovanosťou, zameranou na rozvoj a upevňovanie socialistickej spoločnosti a štátu.

V stručnosti sme objasnili niektoré dôležité kvalitatívne premeny v utvárajúcej sa socialistickej sociálnej štruktúre na súčasnej dedine. Výskum odstraňovania sociálnych rozdielov medzi spoločenskými trie-

dami a skupinami, rozdielov medzi dedinou a mestom, medzi fyzickou a duševnou prácou atď. patrí medzi základné teoretické problémy spoločenských vied. Tejto problematike by sa mala venovať sústavná a hlbšia pozornosť a pri využití vhodných objektívnych i subjektívnych indikátorov vo výskume je nutné oboznamovať riadiace stranícke a štátne orgány so všetkými významnými úspechmi, ktoré v tomto zameraní naša spoločnosť dosahuje. Na XVI. zjazde KSČ sa konštatovalo, že „k najdôležitejším úlohám v oblasti spoločenských vied bude v budúcej päťročnici patriť výskum aktuálnych otázok výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti v Československu“. Táto direktíva v plnej miere platí aj pre našu marxisticko-leninskú sociológiu a konkrétny sociologický výskum. V zmysle uvedenej direktívy sa žiada popri základných teoretických sociologických výskumoch v uvedenom i v inom zameraní realizovať aj aktuálne operatívne sociologické výskumy a prieskumy, teoreticky i metodicky pripravené tak, aby na základe nimi získaných poznatkov bolo možné robiť preventívne opatrenia na zamedzenie alebo odstraňovanie negatívnych spoločenských javov. Cenné služby tu môžu poskytovať aj správne tematicky volené a zamerané výskumy verejnej a skupinovej mienky. Pokiaľ ide o základné sociologické výskumy, treba ich zveriť interdisciplinárnym tímom, zloženým z teoreticky a metodologicky náležite pripravených odborníkov zo zainteresovaných vedných odborov, a nerozťahovať ich realizovanie do viac ako 2—3 rokov, lebo nimi získané poznatky môžu stratiť aktuálnosť a v niektorých prípadoch azda aj platnosť.

Došlo dňa 24. 3. 1982

КАТРИАК, М. (Братислава): Процесс социальной гомогенизации в современном чехословацком селе. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 18, 1982 (2) : 91-96.

Подъем и упрочение общественной и кооперативной собственности на средства производства, социалистическая индустриализация, крупное кооперативное сельскохозяйственное производство, развитие третичной и четвертичной сфер — все эти революционные факторы сыграли важную стимулирующую роль в социалистическом развитии села. Производство в отдельных кооперативах поднялось до небывалого технико-технологического, организационного и продуктивного уровня, что привело и к экономическому подъему села. На новой базе проходят и общественные преобразования, не имеющие сравнения с прошлым, это, главное, преобразования классовой структуры. За последние десятилетия сформировалась качественно новая, социалистическая социальная структура, состоящая из производственных рабочих, членов кооперативов и интеллигенции. Их экономическая обеспеченность ведет к всестороннему общественному и личному развитию, что служит в свою очередь базой для процесса социальной гомогенизации в современном сельском обществе, для устранения социальных различий между этими группировками. Под совместным воздействием упомянутых факторов в селах формируется выравненное по экономическому и техническому уровню, образованию, культуре, идеологии и по морально-политическому уровню гомогенное общество, члены которого отличаются не только высоким стандартом жизни, но и высокой политической и трудовой активностью, направленной на развитие и укрепление социалистического общества и государства.

село; устранение социальных различий; процесс социальной гомогенизации

KATRIAK, M. (Bratislava): *Process of Social Homogenization in the Contemporary Czechoslovak Village*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 18, 1982 (2) : 91-96.

Development and strengthening of the state and co-operative ownership of the means of production, socialistic industrialization, co-operative agricultural large-scale production and development of the tertiary and quaternary spheres — these revolutionary factors have played a significant acceleration function also during

the socialist development of the contemporary Czechoslovak village. Agricultural production on agricultural co-operative farms has reached unusual technical, technological and organizational, as well as production level, bringing about a considerable increase in the economic standard of co-operative farmers. New economic basis gave ground to social transformations of the Czechoslovak village which never occurred in the past. One of the most important transformations in the village society is the change in its class structure. During the past decades since liberation, qualitatively new, socialist social structure has been formed in the villages, including industrial workers, co-operative farmers and socialist intelligentsia. Good economic standard enables to the members of both quoted classes and to the group of intelligentsia not only overall social development and development of personality, but it is at the same time a basis on which the process of social homogenization in the contemporary village and process of removal of social differences between the mentioned classes and group of intelligentsia take place. Under the joint influence of the factors that exist in developing socialist society, new, economically, technically, educationally, culturally, ideologically, and morally and politically equal, homogeneous society is being successfully and relatively quickly formed; its members have not only high standard of living, but also high political and work commitment, aimed at the development and strengthening of the socialist society and of the socialist state.

Czechoslovak village; removal of social differences; process of social homogenization

KATRIAK, M. (Bratislava): *Prozeß der sozialen Homogenisierung im gegenwärtigen tschechoslowakischen Dorf*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 18, 1982 (2) : 91-96.

Die Revolutionsfaktoren — Entwicklung und Festigung des gesamtgesellschaftlichen und auch genossenschaftlichen Eigentums der Produktionsmittel, die sozialistische Industrialisierung, die genossenschaftliche landwirtschaftliche Großproduktion und die Entwicklung der Terziär- und quartären Sphäre spielten eine bedeutende Akzelerationsfunktion auch in der sozialistischen Entwicklung des gegenwärtigen tschechoslowakischen Dorfes ab. Die landwirtschaftliche Produktion in den LPG erhöhte ein nie dagewesenes technisches, technologisches, organisatorisches, jedoch auch Produktionsniveau, infolge dessen sich auch das wirtschaftliche Niveau der Bauern beträchtlich hob. Auf neuen ökonomischen Grundlagen vollzogen sich in den tschechoslowakischen Dörfern auch gesellschaftliche Umwandlungen, wie nie in der Vergangenheit. Zu den wichtigsten sozialen Umwandlungen im Dorfgebiet gehören Veränderungen in der Klassenstruktur. Im Laufe der vergangenen Jahrzehnten seit der Befreiung formierte sich in den Dörfern eine qualitativ neue, sozialistische soziale Struktur, die Industriearbeiter, Genossenschaftsbauern und die sozialistische Intelligenz bilden. Eine gute ökonomische Situation ermöglicht Angehörigen der beiden angeführten Klassen und auch der Gruppe der Intelligenz nicht nur eine allseitige gesellschaftliche Entwicklung und eine Entwicklung der Persönlichkeit, sondern ist auch eine Basis, durch die der Prozeß der sozialen Homogenisierung in der gegenwärtigen Dorfgesellschaft, der Prozeß der Beseitigung der sozialen Unterschiede zwischen den angeführten Klassen und der Gruppe der Intelligenz erfolgen. Unter dem Gesamteinfluß von Faktoren, die in der sich entwickelnden sozialistischen Gesellschaft wirken, gestaltet sich im tschechoslowakischen Dorf erfolgreich und verhältnismäßig schnell eine ökonomisch, technisch, bildungsmäßig, kulturell, ideologisch, moralpolitisch gleichmäßige, homogene Gesellschaft, deren Mitglieder sich nicht nur durch ein hohes Lebensniveau, sondern auch durch ein hohes politisches und Arbeitsengagement auszeichnen, das auf die Entwicklung und die Festigung der sozialistischen Gesellschaft und des sozialistischen Staates konzentriert wird.

tschechoslowakisches Dorf; Beseitigung von sozialen Unterschieden; Prozeß der sozialen Homogenisierung

Adresa autora:

Doc. PhDr. Martin Katriak, CSc., ul. M. Chufkovej 37, 841 02 Bratislava
